

Н.Төлегенұлы^{1}*

¹Нийде Өмер Халисдемир университеті, Нийде қ., Түркия

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ СТАНДАРТЫ ДАМУЫНЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Мақалада авторлар мектептегі білім беруді стандарттаудың халықаралық тәжірибесін, Қазақстанда және шетелде, оның ішінде жақын шетелде ғылыми әдебиеттерде баяндалған білім беру стандартын айқындаудың әртүрлі тұжырымдамалары талданып, білім беру стандарты туралы жаңа білімді синтездеуге мүмкіндік береді. Шетелдік және отандық педагогикадағы стандарттау проблемаларына келтірілген талдау білім беру стандарты әлеуметтік-педагогикалық құрылым бола отырып, жалпы орта білім беру жүйесінің құндылық, мазмұндық және процедуралық сипаттамаларының даму тенденцияларын көрсетеді деп айтуға негіз береді.

Мектептегі білім беру сапасына қойылатын нормалар мен талаптар жүйесін дамыту тұрғысынан Қазақстанда жалпы орта білім беруді стандарттау процесі қаралды. Стандарттау және білім беру сапасын арттыру процестерінің өзара әсері негізделген. Осыған байланысты білім беру стандартын мектептің және жалпы білім беру жүйесінің үздіксіз дамуын жоспарлауға ықпал ететін нәтижелер түрінде білім беру мақсаттарының жүйесін қарастырудың халықаралық тенденциясы көрсетілген.

Түйін сөздер: мектеп, білім беру стандарты, нормативтік құжаттар, білім беру жүйесіндегі басқару, бағдарлама, білім беру, оқу жоспары

Төлегенұлы Н.¹

¹Университет имени Нийде Өмер Халисдемир г. Нийде, Түркия

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация

В статье авторы анализируют международный опыт стандартизации школьного образования, различные концепции определения образовательного стандарта, изложенные в научной литературе в Казахстане и за рубежом, в том числе в ближнем зарубежье, и позволяют синтезировать новые знания об образовательном стандарте. Приведенный анализ проблем стандартизации в зарубежной и отечественной педагогике дает основание утверждать, что образовательный стандарт, являясь социально-педагогической структурой, отражает тенденции развития ценностных, содержательных и процессуальных характеристик системы общего среднего образования.

В контексте развития системы норм и требований к качеству школьного образования рассмотрен процесс стандартизации общего среднего образования в Казахстане. Обосновано взаимовлияние процессов стандартизации и повышения качества образования. В этой связи показана международная тенденция к рассмотрению системы образовательных целей в виде результатов, способствующих планированию непрерывного развития образовательного стандарта школы и системы общего образования.

Ключевые слова: школа, образовательный стандарт, нормативные документы, управление в системе образования, программа, образование, учебный план

N. Tolegenuly¹

¹Nigde Omer Halisdemir University, Nigde, Turkey

FOREIGN EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF GENERAL EDUCATION STANDARDS IN KAZAKHSTAN

Abstract

In the article, the authors analyze the international experience of standardization of school education, various concepts of the definition of the educational standard set out in the scientific literature in Kazakhstan and abroad, including in the near abroad, and allow synthesizing new knowledge about the educational standard. The given analysis of the problems of standardization in foreign and domestic pedagogy gives grounds to assert that the educational standard, being a socio-pedagogical structure, reflects the trends in the development of value, content and procedural characteristics of the system of general secondary education.

In the context of the development of the system of norms and requirements for the quality of school education, the process of standardization of general secondary education in Kazakhstan is considered. The mutual influence of the processes of standardization and improvement of the quality of education is justified. In this regard, an international trend is shown to consider the system of educational goals in the form of results that contribute to the planning of the continuous development of the educational standard of the school and the general education system.

Keywords: School, educational standard, regulatory documents, management in the education system, program, education, curriculum

Кіріспе. Әлемде болып жатқан өзгермелі жағдайлар білім беру жүйесіне де әсерін тигізіп отырғаны белгілі. Елімізде жүргізіліп жатқан білім беру жүйесі әлемдік білім кеңістігімен ықпалдасуға бағдарланған. Білім – қоғамды әлеуметтік, мәдени-ғылыми прогреспен қамтамасыз ететін ғажайып құбылыс, адам үшін де, қоғам үшін де ең жоғары құндылық. Оның ең негізгі қызметі - адамның менталитетін, адамгершілігін, шығармашылық қабілетін қалыптастыру, дамыту. Білімге негізделген қоғамның қалыптасуы бүкіл білім беру жүйесін ауқымды реформалаумен қатар жүреді. Әлемдік білім беру кеңістігіне терең ықпалдасу, өз қызметін халықаралық стандарттарға, жаһандану шарттарында қойылатын талаптарға, өсіп келе жатқан бәсекелестікке барынша жақындату жөніндегі жұмыс жандандырылды.

Қазіргі әлемдік экономикада зияткерлік әлеуетке ерекше көңіл бөлінеді, өйткені өркениетті қоғамда адами капиталды интеллектуализациялау басқалармен салыстырғанда маңызды және басым құндылық болып табылады, оның деңгейі мен сапасы елдің ұлттық әл-ауқаты мен оның бәсекеге қабілеттілік деңгейі туралы объективті ақпарат бере алады. Бәсекеге қабілеттіліктің жоғары деңгейіне қол жеткізу үшін әлемдік менеджмент практикасында ұлттың заманауи және тиімді білім беру жүйесін қолдау және сапалы оқыту мен даярлау арқылы жұмыс күшінің әлеуетін арттыру қабілеті өте маңызды фактор болып табылады.

Әлем елдерінің көпшілігі жалпы орта білім беруді, ұлттық білім беруді реформалаудың басым мақсаттарының бірі ретінде жаңғырту қажеттілігін мойындады, өйткені жалпы білім беретін мектептің тиімділігі кез-келген елдің даму деңгейінің, оның әлеуметтік-экономикалық әлеуеті мен халықаралық беделінің маңызды көрсеткіші болып табылады. Халықаралық ұйымдардың құжаттарында мектеп білімі адамдардың, ең алдымен мектепте оқитындардың шығармашылық әлеуетінің резервтерін ашу арқылы оларды шешу жолдарын іздеуге итермелейтін шешілмеген проблемалардың өсіп келе жатқан санына тап болған қазіргі қоғамның қажеттіліктеріне сәйкес келуі керек екендігі айтылған.

Білім беру саласындағы қазіргі заманғы үрдістері мен әртүрлі деңгейлерінің алдында тұрған міндеттер олардың жалпы білім беру жүйесіндегі рөлін, функциялары мен орнын қайта ойлау, оларды одан әрі дамытудың жаңа тәсілдерін әзірлеу қажеттілігін туындатады.

Біздің заманымыздың талаптарының бірі – әр түрлі оқу орындарында білімнің тұтастығы мен жоғары деңгейін қамтамасыз ету. Білім беруді стандарттау қазіргі заманғы білім берудің озық және басым бағыттарының бірі болып табылады. Осыған байланысты елімізде бірыңғай педагогикалық құжат болып табылатын мемлекеттік білім беру стандарты.

Стандарттарды әзірлеу және пайдалану – бұл тәжірибені ретке келтіру, оны қоғамның тарихи өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне сәйкес келетін тұтас жүйелерге тұрақтандыру үшін объективті қажетті қызмет.

Басқаша айтқанда, стандарттардан тыс, дәстүрден тыс білім беру жүйесі қалыпты жұмыс істей алмайды [1, б. 89].

Стандарт тұжырымдамасы дамудың эволюциялық жолынан өтті. Философиялық тұрғыдан алғанда, стандарт категориясы қоғамның және әр адамның әр түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған өнімді қызметтің барлық аспектілерінің кешенді тұжырымдамасы ретінде сапа категориясымен байланысты.

Қазақстан қоғамның құндылықтарын жалпы және жеке түсінудің, республиканың білім беру жүйесін дамытудағы стандарттың орнын, мектептегі білім беру мазмұнын, олардың сәтті жүзеге асырылуына ықпал ететін факторлардың болуы туралы айтуға мүмкіндік береді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізі: басқарудың жалпы теориясы (Ф.Тейлор, А.Файоль, А.Акоф, П.Друкер); авторлық мектептерді құру бойынша тәжірибелік жұмыстағы теориялық идеялар (М.Г. Захарова, И.П. Раченко, Н.А. Шубина); мектептану мәселелері (Ю.К. Бабанский, А.Н. Волковский, К.Н. Золотарь); стандарттарды әзірлеу және білім беру нәтижелерін бағалауды зерттеу (М.Д. Джадрина); жүйелік тәсіл тұрғысынан басқарудың түрлі аспектілері (Э.В. Афанасьев, В.В. Васильев, Л.Д. Квиртия, С.Н. Лактионова); жалпы білім беретін мектепті басқару тиімділігін арттыру мәселелері. Зерттеуде Қазақстанда және шетелде білім беру стандарттарын әзірлеу теориясы мен тәжірибесін қорыту әдісі қолданылды. Тәжірибені зерделеу теориялық жұмыстарын, оқу жоспарларын, оқу-нормативтік материалдар мен статистикалық деректерді талдау арқылы жүзеге асырылды.

Зерттеу нәтижелері. Ұйымдастырған зерттеу тұрғысынан оқу жоспарлары мен бағалау жүйелеріне халықаралық шолуға қатысушы елдердің білім беру жүйелеріндегі бірқатар өзгерістерді бөліп көрсету маңызды. Бұл өзгерістер жалпы білім беру жүйесін стандарттау теориясы мен тәжірибесінің дамуымен, сапалы білім беруді ұйымдастыру міндетін жүзеге асыруға ықпал ететін әлеуметтік-педагогикалық инновациялармен қатар жүреді:

1. Соңғы 20 жылда дамыған оқу жоспарларында дағдылардың өмір бойы білім алуға, мектеп түлектерінің белсенді әлеуметтенуіне маңызды білім беру нәтижесі ретіндегі рөлі көбірек атап өтіледі.

2. Бірқатар елдерде оқу жоспары оқу нәтижелері бойынша тұжырымдалады. Австралия, Канада және Ұлыбритания оқу жоспарларында оқу нәтижелерінің берілген деңгейіне қол жеткізу күтілетін оқушылардың пайызы көрсетіледі.

3. Шет тілі Ирландия, АҚШ және Уэльстен басқа көптеген елдерде оқу жоспарының міндетті бөлігі болып табылады. Оқушыларға көбінесе бір немесе одан да көп шет тілдері ұсынылады, тіпті оқу міндетті болмаса да, оқушылар үшін мүмкіндіктер кеңейеді. Ресми тіл ретінде екі немесе одан да көп тіл бекітілген елдерде тілдерді тиімді оқыту атап өтіледі. Бұл топқа келесі елдер кіреді: Канада, Сингапур, Испания.

4. Барлық елдерде азаматтық мәселесі оқу жоспары арқылы жеке пән ретінде немесе гуманитарлық ғылымдарды зерттеу аясында ашылады. Сонымен қатар, объект ретінде азаматтық барлық жағдайларда міндетті емес. Соңғы жылдары бұл пәннің мәртебесі Сингапур және Уэльсте көтерілді. Жеке, әлеуметтік, сондай-ақ санитарлық ағартуға баса назар аудару үрдісі байқалады.

Сонымен, Ұлыбританиядағы стандарттау объектілері:

1. Ұлттық куррикулум (10 оқу пәні, оның ішінде бағдарламаның негізін құрайтын 3 пән - foundation subjects).

2. Білім беру мақсаттары және күрделі дағдылар ретінде белгілі бір деңгейге жету.

3. Мазмұнды-құрылымдық матрица:

- жасы (5-16 жас);

- жас кезеңдеріне сәйкес келетін негізгі кезеңдер (KS1-KS4-key stages);

- оқу деңгейлері (1-10);

- әрбір деңгей бойынша негізгі кезеңдерге сәйкес талаптар диапазоны;

- оқытудың орташа күтілетін ілгерілеуі (екі жылда бір деңгей).

4. Пәндер бойынша бағдарламалар (тереңдігі мен толықтығы әртүрлі болған кезде).
5. Ең төменгі апталық оқу жүктемесі (аптасына 21-25 сағат).

Корея Республикасы стандарттау объектілері ретінде оқу жоспарын, оқу мақсаттарын, пәндер бойынша бағдарламаларды, материалдық жаратқандырудың ең төменгі деңгейін қарайды. Америка Құрама Штаттары мектептің оқу жоспарын, оқу мақсаттарын және оқу курсының міндетті ұзақтығын стандарттайды. Жапонияда, біріншіден, оқу курсы (оқу жоспары, оқу бағдарламасы) стандартталады, екіншіден, оқу жылының ұзақтығы, үшіншіден, оқушылардың апталық оқу жүктемесі (аптасына 25-тен 29 сағатқа дейін) стандартталады.

Қазақстандық ғалымдардың зерттеулері бірқатар аспектілерге бағытталған, соның ішінде:

- стандарттау мектептегі білім беруді дамытудың негізі ретінде;
- стандарттаудың халықаралық аспектілері;
- стандарттаудың теориялық мәселелері;
- стандарттаудың процедуралық аспектілері;
- стандарт негізінде білім берудің пәндік мазмұнын дамыту;
- стандартқа қол жеткізу сапасын диагностикалау.

XX ғасырдың соңғы онжылдығында халықаралық білім беру тәжірибесінде ішінара ұйымдас-тырылған мониторинг кезінде білім беру жүйесінің жұмыс істеуі туралы ақпарат жинау үрдісі байқалады. Халықаралық салыстырмалы зерттеулер жүргізуді біріктіреді, бұл жекелеген ел оқушы-ларының білім жетістіктері туралы ақпарат алуға ғана емес, сонымен қатар бұл көрсеткіштерді басқа елдердің көрсеткіштерімен салыстыруға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге белгілі бір заңдылық байқалады: оқу жоспарларды реформалау халықаралық зерттеулер шеңберіндегі нәтижелермен байланысты, соның ішінде:

- TIMSS (Third International Mathematics and Science Study) математика және жаратылыстану ғылымдары бойынша;
- PISA (Programme for International Student Assessment) оқушыларды халықаралық бағалау бағдарламасы);
- PIRLS (Progress In International Reading Literacy Study) оқу қабілетін халықаралық зерттеу.

Әлемнің көптеген елдерінде зерттеу нәтижелері жалпы білім беру саласында кең ауқымды реформалар жүргізудің негізі болды.

Біздің ойымызша, 1996 жылдан бастап білім беру саласындағы зерттеулер жөніндегі Ұлттық қор (Англия) жүзеге асыратын оқу жоспарлары мен бағалау жүйелеріне Халықаралық шолу материал-дары белгілі бір ғылыми қызығушылық тудырады.

Кесте 1. Шет елдердегі білім беру құрылымы

Мемлекеттер	Жалпы орта білім беру жүйесінің құрылымы	Толық орта білім алу мүмкіндіктері
АҚШ	Бастауыш мектеп (5) + Кіші орта мектеп (3) + Жоғары орта мектеп (3)	Жалпы білім беретін жоғары орта мектеп. Кәсіптік-техникалық қызметтің кейбір түрлері оқыту факультативтерде қарастырылады
Англия	Бастауыш мектеп (6) + Біріккен мектеп (5) + Жоғары сынып (2)	Жоғары саты: - грамматикалық мектеп; - заманауи мектеп
Жапония	Бастауыш мектеп (6) + Кіші орта мектеп (3) + Жоғары орта мектеп (3)	Жоғары орта мектебі: - жалпы білім беру бөлімі; - кәсіптік бөлім
Канада	Бастауыш мектеп (6) + Кіші орта мектеп (3) + Жоғары орта мектеп (3)	Жоғары орта мектебі, бағыты: - академиялық; - жалпы; - тәжірибелік

Австралия	Бастауыш мектеп (6) + Кіші орта мектеп (4) + Толық орта мектеп (2)	Толық орта мектеп: - академиялық мектеп; - грамматикалық мектеп; - көпсалалы мектеп (коммерциялық, техникалық, ауыл шаруашылығы, үй шаруашылығы және т.б.)
Германия	Бірыңғай бастауыш мектеп (4) + Негізгі мектеп (5-6) + Толық орта білім	Толық орта білім: - нақты мектеп (4-6) - гимназия (7-9)

Кесте 2. Шет елдердегі білім беру сипаттамалары

Мемлекеттер	Толық орта білім берудің ұзақтығы, жылы	Міндетті білім, жасы
Австралия	12 (13)	6-18
Австрия	12 (13)	6-15
Англия	12-13	5-16
Бельгия	12 (13)	6-18
Болгария	12	6 (7) -14 (15)
Венгрия	12 (13)	6-14
Германия	13	6-15/16
Грекия	12-13	6-15
Дания	12 (13-14)	7-16
Испания	13	6-16
Ирландия	13	6-15
Италия	12 (13)	6-14
Канада	12	6 (7) -15 (16)
Корея	12 (13)	6-12
Латвия	12	6-15
Литва	13-14	6 (7) -15 (16)
Люксембург	14 (15)	4-15
Нидерланды	13	5-16
Норвегия	12 (13)	6-16
Польша	12 (13)	6-15 (16)
Португалия	12	6-14/15
Румыния	12 (13)	7-15
Словакия	12 (13)	6-16
Словения	13	6-16
АҚШ	12	6-18
Финляндия	13	7-16
Франция	12 (13)	6-16
Швейцария	13	6-15
Швеция	12	7-16
Шотландия	13	5-16
Чехия	13 (14)	6-15
Эстония	12	6-15
Жапония	12(13)	6-15

Зерттеу нәтижесін талқылау. Білім беру стандарттарының дамуы Батыста ХХ ғасырдың 60-жылдарында басталды. Зерттеушілер білім беру стандарттарының дамуына әртүрлі факторлар әсер етеді: тарихи дәстүрлер, білім беру жүйесі, білім беруді басқару сипаты. Мемлекеттің басқару формасы маңызды: унитарлы немесе федералды. Б.Л. Вульфсон осыған байланысты «білім беруді басқарудың ұлттық модельдерінің алуан түрлілігімен оларды, сайып келгенде, екі тарихи қалып-

тасқан жүйеге – орталықтандырылған және орталықтандырылмаған жүйеге дейін азайтуға болады» деп атап өтті [2, б. 91].

Шетелдердегі қазіргі білім беру саясатының проблемалары, орта білім беру жүйесінің даму тенденциялары туралы әдебиеттерді талдау бізге бірқатар елдерді білім беру жүйесін басқару түріне қарай жіктеуге мүмкіндік берді. Орталықтандырылған білім беруді басқару жүйесі бар елдерге Италия, Қытай, Ресей және орталықтандырылмаған басқару түрі бар елдер тобына Австралия, Ұлыбритания, Германия жатады [3, б. 83].

Орталықтандырылмаған білім беру жүйесін құрған және білім беру мазмұнына бірыңғай мемлекеттік талаптар қоймаған федералды мемлекеттерде мектептегі білім беру мазмұнының жалпы ұлттық стандарттары түбегейлі жаңа құбылыс болып табылады. Сондықтан білім беру жүйесін басқарудың орталықтандырылмаған нысаны бар елдерде, ең алдымен АҚШ пен Ұлыбританияда, соңғы 15-20 жыл ішінде білім беру стандарттарын әзірлеуге көп күш жұмсалды.

И.М. Ильинский шетелдердегі білім беру жүйесінің реформаларын білім беру революциясы ретінде қарастыра отырып, «әлемнің барлық жерінде - Еуропада да, АҚШ-та да, Жапонияда да білім беруді дамытудағы мемлекеттік ықпалдың өсуі және басқаруды орталықтандыруға ұмтылу сияқты ұзақ мерзімді тенденциялар тән» деп атап өтті [4, б. 128].

Шетелдік стандарттарда АҚШ-та performance standards, Ұлыбританияда – attainment targets, Австралияда-learning outcomes деп аталатын оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды белгілейтін ұғымдар бар.

Сондай-ақ, білім беру стандарттарын ұйымдастыру және енгізу мәселелерін қамтитын әдебиеттерде стандарттар туралы әртүрлі түсініктер табылатындығын атап өтеміз. Бұл бірқатар факторларға байланысты, соның ішінде:

- білім беру саясатында оның қандай да бір тараптарының басым болуы («біріздендіру», «қалыпты» немесе «таңдау еркіндігі»)

- стандарттың өзіндік түрінен-оқытылатын материалды («кіру кезіндегі» стандарттар), білім беру процесін («процессуалдық» стандарттар) немесе оқыту нәтижелерінің сапасын («шығу кезіндегі» стандарттар) регламенттеу.

XX ғасырдың аяғындағы педагогикалық жүйелердің даму тарихында «стандарт» ұғымын педагогикалық практикаға енгізу Америка Құрама Штаттарының білім беру жүйесінің жағдайын қайта бағалаудың келесі кезеңінде білім беру стандартының проблематикасының дамуымен тікелей байланысты.

Ресми түрде унитарлы мемлекет болып табылатын Ұлыбритания орталықтандырылмаған елдердің екінші тобына жатады, іс жүзінде федералды мемлекеттің барлық белгілері бар – оның құрамдас бөліктерінің күшті автономиясы: Англия, Уэльс, Шотландия және Солтүстік Ирландия. Бұл Англия мен Уэльсте ұқсас, бірақ Шотландия мен Солтүстік Ирландияда ерекшеленетін білім беру жүйелеріне де әсер етеді. Орталықсыздандыру дәстүрлері 1988 жылға дейін мектепте нені оқыту керектігін анықтауға мүмкіндік бермеді. Қазіргі уақытта оқу жоспарлары мен бағдарламаларының алуан түрлілігін шектеуге, бірыңғай талаптарды енгізуге, ұлттық стандарттарды анықтауға деген ұмтылыс байқалды.

Орталықтандырылған елдерде – Франция, Италия, Жапония және басқа да бірқатар стандарттау объектісі оқу жоспары болып табылады. Оқу уақытын пәндер бойынша бөлу осы елдерде мемлекеттің құзыреті болып табылады. Жақында энциклопедиялық деп аталатын елдердің осы тобында білім беру мазмұнына мүмкіндігінше көп оқу материалын қосуға деген ұмтылыстың арқасында оқушылардың жүктемесін азайту үрдісі байқалады.

Басқаруды орталықсыздандыру жағдайында білім беру жүйесін одан әрі дамытудағы мемлекеттің рөлі стандарттау объектілерін анықтау болып табылады. Білім беруді стандарттау жүйенің әртүрлі аспектілеріне қатысты болуы мүмкін, бірақ көбінесе бұл оқытудың мазмұнына қатысты, яғни көптеген елдердегі стандарттау объектілері білім беру мазмұны болып табылады. Ұлттық білім беру стандарттары, Б.Л. Вульфсон атап өткендей, «оқу бағдарламаларының мазмұнына қойылатын нақты белгіленген нормативтік талаптардың сомасын, яғни. осы елдің барлық оқушылары игеруі керек білім мен дағдылардың міндетті минимумы» [5, б. 51-52].

Стандарттарды әзірлеу, білім беру сапасын арттыру құралы ретінде білім беру нәтижелерін бағалау мәселесі Қазақстан ғалымдарының, оның ішінде М.Д. Джадринаның, Ж.А. Караевтың, С.Д. Мұқанованың, зерттеулерінің нысанасы болды [6, б. 20].

Аталған ақпараттық ресурсы оқытудың мақсаттарын, құрылымын және ұйымдастырылуын сипаттауды, сондай-ақ әлемнің 18 елінің оқу жоспарларын қарауға мүмкіндік береді. Оларға келесі елдер кіреді: Австралия, Канада, Ұлыбритания.

Барлық елдерде ұлттық және саймақтық басшылықты анықтайтын стандартты оқу жоспары бар. Дәстүрлі түрде оқу жоспары орталық деңгейде анықталған елдерде орталық анықтаған уақыт шегінде жергілікті деңгейде икемділіктің өсу тенденциясы байқалады. Соңғы 15 жыл ішінде стандартты оқу жоспарын енгізген төрт елде (Англия, Голландия, Жаңа Зеландия, Уэльс) міндетті ұсыныстар санының азаюы байқалады, бұл мектепке жергілікті жағдайларды ескере отырып, оқу жоспарын жасауға мүмкіндік береді. Керісінше, 2003 жылы оқу жоспарына қатаң бақылау жасамаған Италия оны қатайта бастады. Шотландияда көптеген мектептер қабылдайтын оқу жоспарын дамыту бойынша стандартты емес нұсқаулық бар [7, б. 31].

Материалдарды қарастыру бізге оқу жоспарын жиі қайта қарау үрдісі туралы айтуға мүмкіндік береді, бұл біздің ойымызша, құжатта өзгеріп жатқан әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерді көрсету қажеттілігімен түсіндіріледі. Жалпы алғанда, басқаруды, менеджментті, ұйымдастыруды, оқыту мазмұнын және үлгерімді бағалауды қамтитын жиі және кең ауқымды реформалар бағытында айтарлықтай күшті үрдіс бар деп айтуға болады.

Осылайша, білім беру стандарттарын әзірлеу мен енгізудің әлемдік процесін дамыту тұтастай алғанда білім берудің алуан түрлілігін қолдаумен, әртарапандырылған вариативті білім беру тәжірибесін ұйымдастырумен және реттеумен байланысты. Бұл тезис, Ф.Кумбс пікірінше, стандарттау процесін қоғам мен білімнің өзара бейімделуінің бір түрі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді [8, б. 112].

Стандарттау процесін табиғи әлеуметтік-педагогикалық құбылыстарға жатқыза отырып, В.М. Полонский «білім беру мазмұны, оқу жоспарлары мен бағдарламалары, оқытудың мақсаттары мен міндеттері, Білімді тексеру және бағалау критерийлері және оқу процесінің басқа да сипаттамалары жетілдірілуде. Стандарттау салаға басқарудың неғұрлым тиімді нысандары мен әдістерін енгізуге, озық тәжірибені таратуға, оңтайлы талаптар мен нормаларды белгілеу арқылы еңбек өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді» [9, б. 52].

Қорытынды. Сонымен, университетке дейінгі білім беруді стандарттаудың халықаралық тәжірибесін, Қазақстанда және шетелде, оның ішінде жақын шетелде ғылыми әдебиеттерде баяндалған білім беру стандартын айқындаудың әртүрлі тұжырымдамаларын талдау бізге білім беру стандарты туралы жаңа білімді синтездеуге мүмкіндік береді:

- білім берудегі стратегиялық мақсаттар мен даму бағыты ретінде;
- азаматтардың білімділігінің серпінді өсу; білім беру саясатын демократияландыру; инновациялық процестерді дамыту факторы ретінде;
- білім беру сапасын объективтеу проблемасын шешу негізі ретінде; оқу орындарының үлгілік әртүрлілігін кеңейту; білім беру процесін басқаруды жетілдіру;
- білім беру мақсаттары мен мазмұнын, оларды жаңарту жолдарын қайта ойластыру; білім деңгейін қолдау; педагогтердің өнімді қызметін жандандыру құралы ретінде;
- азаматтардың білім деңгейі үшін мемлекеттің өсіп келе жатқан жауапкершілігінің нысаны ретінде; бәсекеге қабілетті мемлекет құрудағы білімнің рөліне қатысты қоғамның рефлексиялары.

Осылайша, шетелдік және отандық педагогикадағы стандарттау проблемаларына жоғарыда келтірілген талдау білім беру стандарты әлеуметтік-педагогикалық құрылым бола отырып, жалпы орта білім беру жүйесінің құндылық, мазмұндық және процедуралық сипаттамаларының даму тенденцияларын көрсетеді деп айтуға негіз береді.

Мәдениеттің, экономиканың, қоғамдық және жеке өмірдің барлық салаларындағы жаһандық инновациялар кезеңінде білім берудегі инновациялық процестер білім беру процесіне қатысушылардың мақсаттарының, қатынастарының, мазмұны мен нәтижелерінің сапалы өзгеруімен қатар жүреді. Бұл жағдайда білім беру стандарты әлеуметтік-педагогикалық инновация ретінде:

- *біріншіден*, білім беру процесінің барлық компоненттерін, білім беру жүйесінің мақсатты, мазмұнды және процедуралық сипаттамаларын белсенді инновациялық жаңартуға ықпал етеді;

- екіншіден, педагогикалық ұжымның өзін-өзі дамыту тетіктерін жобалауға, жалпы білім беру жүйесін дамытуға ықпал етеді;
- үшіншіден, білім беру нәтижелеріне қол жеткізу қажеттілігі жағдайында мектептегі білім беру мазмұны мен процесін жаңарту процестерін басқарудың жаңа тетіктерін жобалауды талап етеді және бастамашылық етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Майоров А.Н., Сахарчук Л.Б., Сортон А. В. Элементы педагогического мониторинга и региональных стандартов в управлении. – СПб, 1992. – 4 с.
2. Вульфсон Б.Л. Образование в странах Запада: актуальные проблемы управления //Мир образования - образование в мире, 2005.-№2 (18). – С.91-102.
3. Национальные системы образования: общая характеристика и структура. Под ред. А.К.Кусаинова, Б.А.Наби, Х.М.Рахимбек. – Алматы: РОНД, 2004. – 160 с.
4. Ильинский И.М. Образовательная революции. – М.: Изд. Моск. гуманит.- соц. академии, 2002. – 345 с.
5. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – С. 131.
6. Джадрина М.Ж., Караев Ж.А. Государственный стандарт образования как координирующее средство в условиях вариативного образования. /Сборник научно-педагогических статей «Теоретические основы развития школьного образования Казахстана». – Алматы: РИК КАО им. Алтынсарина, 1999 - С. 20-27.
7. Материалы к разработке Национального стандарта среднего общего образования Республики Казахстан /Под ред. К.Т. Арынова, М.Ж. Джадриной. – Алматы, 2004. – С. 75.
8. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. Системный анализ. – М.: Прогресс, 1970. – 270 с.
9. Полонский В.И. Объекты стандартизации в педагогике и народном образовании //Советская педагогика, 1985. – №7. – С.52.

Referense:

1. Majorov A.N., Saharchuk L.B., Sortov A. V. Elementy pedagogicheskogo monitoringa i regional'nyh standartov v upravlenii. - SPb, 1992. – 4 s.
2. Vul'fson B.L. Obrazovanie v stranah Zapada: aktual'nye problemy upravleniya //Mir obrazovaniya - obrazovanie v mire, 2005. – №2 (18). – S.91-102.
3. Nacional'nye sistemy obrazovaniya: obshchaya harakteristika i struktura. Pod red. A.K.Kusainova, B.A.Nabi, H.M.Rahimbek. – Almaty: ROND, 2004. – 160 s.
4. Il'inskij I.M. Obrazovatel'naya revolyucii. – M.: Izd. Mosk. гуманит.- soc. akademii, 2002. – 345 s.
5. Vul'fson B.L. Strategiya razvitiya obrazovaniya na Zapade na poroge XXI veka. – M.: Izd-vo URAO, 1999. – S. 131.
6. Dzhadrina M.Zh., Karaev Zh. A. Gosudarstvennyj standart obrazovaniya kak koordiniruyushchee sredstvo v usloviyah variativnogo obrazovaniya. /Sbornik nauchno-pedagogicheskikh statej «Teoresnyy razvitiya shkol'nogo obrazovaniya Kazahstana». – Almaty: RIK KAO im. Altynsarina, 1999. – S. 20-27.
7. Materialy k razrabotke Nacional'nogo standarta srednego obshchego obrazovaniya Respubliki Kazahstan /Pod red. K.T.Arynova, M.Zh.Dzhadrinoj. – Almaty, 2004. – S. 75.
8. Kumbs F. Krizis obrazovaniya v sovremennom mire. Sistemyj analiz. – M.: Progress, 1970. – 270.
9. Polonskij V.I. Ob'ekty standartizacii v pedagogike i narodnom obrazovanii //Sovetskaya pedagogika, 1985. – №7. – S.52.